

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ВЗАЄМОДІЇ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

У статті аналізуються теоретичні підходи досліджень якісно нового виду мас-медіа – Інтернет, який поєднує текстові та аудіовізуальні складові комунікації. Визначено можливості політичної репрезентації влади та суспільних груп у мережі Інтернет – від соціальних мереж до електронного уряду.

Ключові слова: політичні комунікації, мережа Інтернет, електронна демократія, політична участь громадян, е-урядування, комунікативна взаємодія.

Актуальність дослідження ролі та функцій мережі Інтернет у політичному процесі в сучасних умовах обумовлена зростанням впливу політичної комунікації як передумови політичної дії, розширенням в українському суспільстві простору свободи, публічних політичних дискусій та необхідністю подальшого розвитку діалогу владних інституцій і організацій громадянського суспільства.

Важливість Інтернет-комунікацій у системі політичних інтеракцій в цілому та у діяльності органів публічної влади зокрема обумовлена тим, що вони втілюють головні ознаки сучасного демократичного суспільства, концентровано висловлюють ідею відкритого публічного дискурсу, виступають комунікативним засобом організації громадянського консенсусу.

Свобода політичної комунікації, незалежні мас-медіа та рівні можливості доступу до суспільно важливої інформації у сучасному світі стають одним із головних факторів в існуванні демократичного політичного режиму, діяльності політичних лідерів, формуванні та реалізації регіональної політики.

Новий імпульс демократизації як у світовому масштабі, так і в Україні надає розвиток Інтернет. Технологічні новації, що забезпечують інтерактивність мережі, поєднують текстову та відео-аудіовізуальну інформацію та створюють можливість діалогу в реальному часі між різними за статусом та політичними орієнтаціями учасниками стають важливим чинником політичного процесу.

Актуальним питанням розвитку Інтернет, дослідженню ролі Інтернет-комунікацій у політичній взаємодії присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як Є. Андрунас, В. Бебик, Д. Белл,

Є. Вартанова, І. Гаврада, Г. Дебор, М. Дері, М. Землянова, Д. Іванов, М. Кастельс, С. Коноплицький, Н. Коритнікова, Б. Кормич, Н. Костенко, Ю. Краснокутська, С. Наумкіна, Дж. Д. Пітерс, В. Полохало, М. Потураєв, Б. Потятинник, Г. Почепцов, Є. Прохоренко, А. Сіленко, Д. Стулова, Ю. Фінклер, Г. Штромайер, Д. Яковлев та ін.

Однією із суттєвих характеристик сучасного міждисциплінарного наукового дискурсу відносно Інтернет-комунікацій та їхньої ролі у політичному житті стає розуміння того, що Інтернет – це поліфункціональний соціальний інститут, який сьогодні виступає одночасно джерелом інформації, учасником політичної боротьби, знаряддям політичних сил, простором віртуальної політичної взаємодії тощо.

Інтернет-комунікації сприяють структуруванню у громадян уявлень про політичний світ, про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. На думку Д. Яковлева, «категорії інтеракції й політичної інтеракції виступають актуальними для аналізу особливостей становлення і розвитку політичних відносин у посткомуністичних країнах і несуть значний евристичний потенціал для аналізу політичної реальності в Україні» [5, с. 56].

Комунікативна взаємодія, у тому числі – опосередкована Інтернет, визначає й відображає процеси впливу різних за своїм статусом, розташуванням в політичному просторі акторів один на одного, взаємну обумовленість, зміну стану, взаємний перехід та обмін інформацією.

Фактично (особливо у мережі Інтернет) існує надмірна кількість інформації, обсяг якої з часом тільки збільшується, що унеможливорює сприйняття корисної для споживача інформації та ускладнює прийняття раціонального політичного рішення.

Досвід розвитку ринку мас-медіа свідчить про те, що «моралізуванням природу телебачення не переміниш (що, до речі, є додатковим свідченням автономного функціонування медіаструктур). Проте покласти край згаданій всемогутності цього медіуму спроможний інший медіум, який витіснить телебачення й посяде домінуючу роль» [4, с. 22].

Звичайно, під таким медіумом розуміється мережа Інтернет, політичний вплив якої на функціонування демократії посилюється через неможливість технологічного та політичного контролю за діяльністю мережі в цілому із боку держави й встановлення монополії у Інтернет одного з політичних акторів.

Характеризуючи сучасний стан розвитку Інтернет-комунікацій, можна зазначити, що, з одного боку, «всесвітня комп'ютерна мережа, повертаючи нас до тексту, інтегруючи аудіо- та відеоінформацію на ґрунті цифрових мультимедійних технологій, надаючи небачені раніше можливості свободи і демократизму у вираженні найрізноманітніших поглядів, начебто усуває багато недоліків телебачення», проте, з іншого боку, у науковому та суспільно-політичному дискурсі щодо Інтернет вже сформувались і критичні зауваження.

Серед найпоширеніших можна виділити такі: «Всесвітня комп'ютерна мережа, стимулюючи глобальні інформаційні процеси, пригнічує національні та етнічні цінності більшості країн, які не належать до інформаційних наддержав. Комп'ютерними мережами поширюють матеріали, які загрожують традиційній моралі. Мережі використовують кримінальні елементи для організації злочинів. Нові інформаційні технології загострюють проблему інформаційної втоми, збільшують кількість інформаційного сміття. Відбувається процес блокування інформації інформаційним надміром. Посилюється хвороблива психологічна залежність людини від екрана, розвиваються явища на кшталт «комп'ютерної наркоманії»[4, с. 25].

Традиційно Інтернет у комунікативній взаємодії інтерпретується як засіб передачі інформаційних потоків від людини до людини, від однієї групи, спільноти до іншої. Проте у нових соціально-політичних та технологічних реаліях Інтернет-комунікації самі стають реальністю, в якій відбувається політична взаємодія. Фактично поява події в мережі, її тематизація, конструювання та інтерпретація роблять Інтернет реальністю, з якою необхідно рахуватися.

Представники посмерднерного напрямку досліджень Інтернет-комунікацій (М. Дері, Ш. Теркл, Д. Гаревей та ін.) говорять про кіберкультуру сучасного суспільства. Тобто сучасна культура опосередкована електронними комунікаційними технологіями, які приводять до глобальних змін у суспільстві, економіці та політичному просторі. Сам термін «кіберкультура» має довгу історію, деякі дослідники простежують його джерело у працях М. Маклюєна. Він описує світ «перетворений електронними засобами комунікації, в якому нас бомбардує невичерпний потік інформації»[1, 193].

Кібертеорії досліджень комунікацій, опосередкованих Інтернет, аналізують вплив кіберкультури на розвиток сфери права, економіки, політики, тобто на усі без виключення суспільні відносини.

Динамічний розвиток Інтернет-комунікацій спричинив появу нових термінів, які увійшли у сучасний суспільний дискурс. Серед них

можна назвати «інформаційну революцію», «дивідуум» (на відміну від індивідуума), «мереженін» (замість громадянина), «комунікативні технології», «інфократія», медіакратія та Нетократія. Їхня сутність виявляється не тільки в ілюстрації технічного спорядження, а головним чином – у можливостях впливу на суспільну свідомість, поведінку людей.

Так, термін «інфократія» (влада інформації) ілюструє можливу небезпеку посилення авторитарних тенденцій в управлінні суспільством, які пов'язані зі зростанням ролі інформації у суспільно-політичному житті.

В умовах розвитку інформаційних мереж «створення великих баз даних... виникає можливість маніпуляції свідомістю великої кількості людей. Сформована владна еліта в такій ситуації може виявитися своєрідною «інфократією», джерелом влади, яка не є заслугою перед народом, а лише великою можливістю використовувати інформацію» [2, с. 340].

Влада у таких умовах не тільки може впливати на суспільство за допомогою Інтернет-комунікацій, пояснюючи та виправдовуючи власну політику, готуючи громадську думку до сприйняття її майбутніх кроків, а і зобов'язана це робити.

Прихильники ліберальної моделі діяльності мас-медіа наголошують на необхідності дослідження можливостей Інтернет як дієвого засобу контролю громадськості над діями влади, що виступає однією із головних функцій мас-медіа у демократичних країнах.

У сучасній Україні ще рано говорити про те, що Інтернет домінує в політичному інформаційному просторі, проте очевидно, що мережа поступово витісняє телебачення з домінуючих позицій на політичному та медіа-ринку.

Політичний вплив Інтернет-комунікацій на функціонування демократії посилюється також через неможливість технологічного та політичного контролю за діяльністю мережі в цілому із боку держави, або встановлення монополії у Інтернет одного з багатьох політичних акторів.

Характеризуючи Інтернет-комунікації, можна зазначити, що, з одного боку, інтегруючи аудіо- та відеоінформацію на ґрунті цифрових мультимедійних технологій, Інтернет усуває багато недоліків телебачення, проте, з іншого боку, мережа, стимулюючи глобальні інформаційні процеси, пригнічує національні та етнічні цінності більшості країн, які не належать до інформаційних наддержав, за її допомогою поширюються матеріали, які загрожують традиційній моралі.

Рівень ефективності взаємодії влади та громадян за допомогою Інтернет-комунікацій залежить від багатьох факторів, серед яких слід виділити такі.

По-перше, одночасно із зростанням загального обсягу інформації, яку отримує суспільство, відбувається фрагментація інформаційного простору та деконцентрація інформації у мережі (сегментація сайтів, порталів, соціальних мереж та блогів за окремими напрямками).

У такій ситуації головним завданням влади стає правильне позиціонування у просторі Інтернет-комунікацій, цілеспрямована робота на обраному інформаційному сегменті, використання усіх засобів комунікації із громадянами.

По-друге, необхідно забезпечити повноцінну участь громадян у створенні інформації щодо регіональних проблем та шляхів їх вирішення. Це досягається відкритістю влади до діалогу, вчасним та повним інформуванням громадян про дії влади. Лише тоді можливо розраховувати на розвиток блогосфери, подкастів, фото- і відеосервісів, активізації соціальних мереж, становлення громадянської журналістики.

По-третє, персоналізація взаємодії у мережі, яка відбувається одночасно із підвищенням точності визначення цільової групи, з якою влада вступає у комунікативну взаємодію щодо вирішення конкретної проблеми.

Інтернет надає можливості не лише для текстових повідомлень, а і дозволяє використовувати такі форми комунікацій, як відео-конференції, відео-звернення, спілкування у чатах. Важливим фактором тут виступає особиста участь керівників у такого роду заходах, що дозволяє громадянам сподіватись на швидке та ефективне вирішення проблеми.

Особливо важливим, з точки зору політичного менеджменту, є те, що безпосередньо у просторі мас-медіа відбувається презентація різноманітних політичних позицій, їхнє зіткнення і водночас – пошук компромісів з питань суспільно-політичного та економічного розвитку. У результаті створюється соціальний консенсус, без якого неможливе існування демократичної системи.

Консенсус виражається в певній «динамічній рівновазі інтересів соціальних груп, суспільства і держави, громадян і влади. Таким чином, ЗМІ виконують стратегічно важливу системоохоронну функцію: завдяки свободі слова і вільній циркуляції інформації демократична система оперативно вирішує конфлікти, що виникають у суспільстві, не доводячи справи до соціальних вибухів» [3, с. 7].

Справжня комунікативна демократична інтеракція громадян та представників влади характеризується не лише цілеспрямованим формуванням громадської думки та впровадженням відповідної державної політики щодо мас-медіа, а і можливістю суспільних груп давати відповідь на дії влади, ставити проблеми перед керівництвом країни (регіону, області, району) та вимагати їхнього рішення.

В якості досконалого сучасного механізму реалізації діалогу влади та суспільства виступає система електронного урядування. Технологічні новації, що знаходяться в основі електронного урядування, надають можливості для нової якості державного управління (концепція «нового публічного менеджменту»), у разі їхнього поєднання із процесами модернізації та демократизації як влади, так і суспільства.

У цьому випадку пропонується не зменшення ролі держави у суспільно-політичному та економічному житті й не скорочення її функцій, а трансформація взаємодії уряду та громадян.

Зміни у комунікативній взаємодії обумовлені тим, що завдяки технологічним можливостям спрощується механізм зворотного зв'язку (який здійснюється в он-лайн режимі), а отже, влада здатна швидше та ефективніше реагувати на потреби громадян.

Розвиток Інтернет-комунікацій приведе до зменшення урядових витрат через впровадження інформаційних технологій; наблизеності послуг, які надає уряд громадянам; зменшення рівня корупції. Окрім цього, Інтернет-комунікації сприяють залученню громадян до участі у політичному житті як на регіональному, так і на загальнонаціональному рівні. Мова йде не лише про спостереження за подіями, а й про участь у дискусіях, дебатах щодо прийняття владних рішень, із використанням різноманітних технічних засобів для презентації власної політичної позиції, таких як: чат, блог, e-mail, sms, Інтернет-конференції, вебінари та ін.

У той же час очевидно, що електронний уряд найближчим часом не замінить собою традиційні структури державного управління. Для реалізації ідеї електронного урядування необхідно вирішити цілу низку питань економічного, правового, політичного та соціального характеру. Зокрема, надання відповідного статусу електронній документації, впровадження програм соціальної адаптації для окремих категорій громадян, які не мають необхідних навичок роботи з Інтернет, електронною інформацією. Також у роботі електронного уряду важливо враховувати небезпеки, пов'язані з технологічною вразливістю інформації (безпека баз даних, віруси, хакерські атаки тощо).

У процесі впровадження електронного урядування необхідно також враховувати ті небезпеки, які пов'язані із розвитком інформаційної сфери та Інтернет-комунікацій, як її складової. Мова йде про те, що сьогодні прийняттю та реалізації ефективних демократичних політичних рішень заважає вже не стільки брак об'єктивної інформації (як це було за радянських часів), скільки її надмірна кількість. Це ускладнює не лише політичну участь громадянина, а і роботу органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для прийняття рішення, яке можна було б назвати раціональним, потрібна повна, вичерпна інформація, а це неможливо в сучасних умовах – «зрозуміти, що відбувається насправді, виокремити об'єктивну інформацію та прийняти раціональне рішення фактично неможливо не лише для громадянина, а й для всіх суб'єктів політичного процесу, у тому числі державних інституцій. Електронний уряд може лише допомогти у цьому, а не вирішити проблему демократизації політики остаточно» [5, с. 197].

Глобальне розповсюдження інформаційних технологій, передовсім мережі Інтернет, яка включає інформаційну та комунікативну технології, у поєднанні зі змінами у соціальній та економічній структурі суспільства та з реформами державного управління, робить електронний уряд важливою, якщо не визначальною ланкою модернізації та демократизації.

При цьому основним завданням для електронного урядування стає робота з модернізації не лише діяльності владних інститутів, а і усього комплексу суспільних відносин. Ці завдання реалізуються через сектори електронного уряду, до яких входять уряд до уряду (G2G), уряд до бізнесу (G2B), уряд до громадян (G2C) та уряд до працівників (G2E).

Реалізація завдань електронного урядування у всіх секторах відбувається послідовно, через ряд етапів.

На першому етапі необхідно впровадження послуг «он-лайн», до яких належить доступ до електронної інформації щодо законодавства, відомих веб-сторінок з переліком послуг.

Наступний етап пов'язаний з доступністю цих послуг, тобто з можливістю отримання ліцензій та сертифікатів, сплати податків, створення «послуг одного вікна», без контактування громадян з кожним відомством окремо.

На третьому етапі конструюється «цілісний електронний уряд», який здатний підвищувати залучення громадян до прийняття рішень та зміцнювати публічну політику. Комплекс послуг, як за формою, так і

за змістом, робить деякі властивості електронного уряду насправді унікальними. Серед них можна назвати:

- орієнтацію на клієнта;
- роботу без використання паперової документації;
- автоматизацію, що зменшує суб'єктивний фактор при наданні послуг;
- надання послуг у реальному часі;
- структурні зміни в організації роботи державної влади.

Таким чином, електронний уряд як складова Інтернет-комунікацій дозволяє:

- 1) підвищити ефективність управління;
- 2) сприяє залученості громадян, спільнот, асоціацій та громадських об'єднань до процесу формування порядку денного, вироблення та прийняття рішень.

Література

1. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора ; [пер. з англ. В. Шовкун]. – К. : «Основи», 2003. – 503 с.
2. Політологічний словник : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонока. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.
3. Потураєв М. Р. Консенсусний потенціал політичної комунікації в умовах ідеологічного плюралізму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / М. Р. Потураєв. – Д., 2005. – 18 с.
4. Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння : [Серія: Медіа-критика] / Б. В. Потятиник. – Львів : ПАІС, 2004. – 312 с.
5. Яковлев Д. В. Політична взаємодія як комунікативний процес : медіатизація, демократизація, раціоналізація / Д. В. Яковлев. – Одеса : Астропринт, 2009. – 288 с.

В статье анализируются теоретические подходы исследования качественно нового вида масс-медиа - Интернет, который объединяет текстовые и аудиовизуальные составляющие коммуникации. Определяются возможности политической репрезентации власти и общественных групп в сети Интернет - от социальных сетей до электронного правительства.

Ключевые слова: *политические коммуникации, сеть Интернет, электронная демократия, политическое участие граждан, e-управления, коммуникативное взаимодействие.*

The article examines the theoretical approaches to a new kind of media - Internet that combines text and audio-visual components of communication. We investigate the possibility of political power and representation of social groups on the Internet - from social networking to e-government.

Key words: *political communication, Internet, e-democracy, political participation, e-governance, communicative interaction.*

Радченко Олег Віталійович – аспірант кафедри політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензент: проф. Шепелєв М. А.